

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Кафедра агрохімії і ґрунтознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

А.Н. Андрій НОВАК
« 22 » вересня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ АГРОХІМІЇ»

Освітній рівень: молодший бакалавр

Галузь знань: 20 Аграрні науки і продовольство

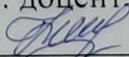
Спеціальність: 201 Агрономія

Освітньо-професійна програма: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти

Факультет: агрономії

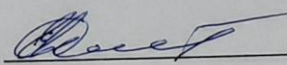
УМАНЬ – 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи агрохімії» для здобувачів вищої освіти спеціальності 201 Агрономія, освітньо-професійної програми початкового (короткий цикл) рівня вищої освіти (молодший бакалавр). Умань: Уманський НУС, 2022. 14 с.

Розробник: доцент кафедри агрохімії і ґрунтознавства, канд. с.-г. наук,
доцент Ірина РАССАДИНА

Робоча програма затверджена на засіданні
кафедри *агрохімії і ґрунтознавства*

Протокол від "12" 09 2022 року № 2

Завідувач кафедри Олена ЧЕРНО

" 12 " вересня 2022 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету агрономії

Протокол від "22" 09 2022 року № 2

Голова Юрій НАКЛЬОКА

«22» 09 2022 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: <u>20 Аграрні науки та про- дОВольство</u>	Обов'язкова	
Модулів –	Спеціальність <u>201 „Агрономія”</u>	Рік підготовки	
Змістових модулів – 8		2-й	
		Семестр:	
Загальна кількість годин – 120		4-й	
		Лекції	
		28 год.	
		Лабораторні	
		32 год.	
		Практичні	
	Самостійна робота		
	60 год.		
Тижневих годин для денної форми нав- чання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 2	Освітній рівень: <u>початковий рівень (коро- ткий цикл) вищої освіти</u> Освітня програма <u>Агрономія початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти (молодший бакалавр)</u>		
			-
		Вид контролю:	
	екзамен		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета (інтегральна компетентність) – ознайомити студентів з особливостями біохімічних процесів і взаємозв'язків в системі ґрунт-рослина-добриво, з метою підвищення продуктивності сільськогосподарських культур і збільшення врожайності та підтримання високої технологічної якості продукції.

Завдання:

- розуміти особливості й термінології агрохімії;
- знання основних характеристик добрив і способів їх ефективного використання;
- фізіологічні основи застосування органічних та мінеральних добрив, їх класифікація, властивості та використання;
- знати основні положення агрохімічної науки і основи живлення рослин; шляхи підвищення потенційної і ефективної родючості різних типів ґрунтів;
- знати роль і місце агрохімії у виробництві екологічно чистої продукції, збереженні навколишнього природного середовища і здоров'я людей.

Зв'язок з іншими навчальними дисциплінами. «Основи агрохімії» безпосередньо спираються щонайменше на наступні дисципліни: «Вступ до фаху», Хімія», «Фізика» та «Ботаніка». Набуті знання і уміння використовуються при вивченні таких дисциплін: «Землеробство», «Фізіологія рослин», «Мікробіологія», «Загальне овочівництво», «Овочівництво відкритого ґрунту», «Загальне плодівництво», «Спеціальне плодівництво», «Рослинництво», «Селекція та насінництво плодово-ягідних і овочевих культур» та «Виноградарство».

Компетентності:

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ФК 1. Базові знання зі спеціалізованих підрозділів аграрної науки.

ФК 7. Уміння науково-обґрунтовано використовувати добрива та засоби захисту рослин, з урахуванням їхніх хімічних і фізичних властивостей та впливу на навколишнє середовище.

Програмні результати навчання:

- ПРН 6. Демонструвати знання й розуміння фундаментальних дисциплін в обсязі, необхідному для володіння відповідними навичками в галузі агрономії.
- ПРН 10. Аналізувати та інтегрувати знання із загальної та спеціальної професійної підготовки в обсязі, необхідному для спеціалізованої професійної роботи у галузі агрономії.

3. Програма навчальної дисципліни

<i>Змістовий модуль 1. Хімічний склад та живлення рослин</i>
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дисципліни на сучасному етапі
Тема 2. Хімічний склад та живлення рослин
<i>Змістовий модуль 2. Будова ґрунту та основні показники його родючості</i>
Тема 3. Будова ґрунту та основні показники його родючості
<i>Змістовий модуль 3. Хімічна меліорація ґрунтів</i>
Тема 4. Хімічна меліорація ґрунтів
<i>Змістовий модуль 4. Азот і азотні добрива</i>
Тема 5. Класифікація добрив. Застосування мінеральних добрив як захід запобігання захворюванням с.-г. культур.
Тема 6. Азот і азотні добрива
<i>Змістовий модуль 5. Фосфор і фосфорні добрива. Калій і калійні добрива.</i>
Тема 7. Фосфор і фосфорні добрива.
Тема 8. Калій і калійні добрива.
<i>Змістовий модуль 6. Комплексні добрива, мікродобрива</i>
Тема 9. Комплексні добрива
Тема 10. Мікродобрива.
<i>Змістовий модуль 7. Органічні добрива. Бактеріальні препарати.</i>
Тема 11. Безпідстилковий, підстилковий гній, гноївка пташиний послід, торф їх характеристика, зберігання і використання.
Тема 12. Зелені добрива, їх роль у підвищенні родючості ґрунтів.
<i>Змістовий модуль 8. Система удобрення культур у сівозміні</i>
Тема 13. <i>Fertilization of winter crops</i> (winter wheat, winter rye). Удобрення озимих культур (пшениці озимої, жита озимого).
Тема 14. Удобрення ярих зернових, зернобобових та технічних культур.

4. Орієнтовна структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Змістовий модуль 1. Хімічний склад та живлення рослин</i>												
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дисципліни на сучасному етапі.	7	2				5						
Тема 2. Хімічний склад та живлення рослин	9	2		2		5						
Разом за змістовим модулем 1	16	4		2		10						
<i>Змістовий модуль 2. Будова ґрунту та основні показники його родючості</i>												
Тема 3. Будова ґрунту та основні показники його родючості	10	2		2		6						
Разом за змістовим модулем 2	10	2		2		6						
<i>Змістовий модуль 3. Хімічна меліорація ґрунтів</i>												
Тема 4. Хімічна меліорація ґрунтів	12	2		4		6						
Разом за змістовим модулем 3	12	2		4		6						
<i>Змістовий модуль 4. Азот і азотні добрива</i>												
Тема 5. Азот і азотні добрива	16	2		6		8						
Разом за змістовим модулем 4	16	2		6		8						
<i>Змістовий модуль 5. Фосфор і фосфорні добрива. Калій і калійні добрива.</i>												
Тема 6. Фосфор і фосфорні добрива.	12	2		6		4						
Тема 7. Калій і калійні добрива.	10	2		4		4						
Разом за змістовим модулем 5	22	4		10		8						
<i>Змістовий модуль 6. Комплексні добрива, мікродобрива</i>												
Тема 8. Комплексні добрива.	6	2		2		2						
Тема 9. Мікродобрива.	6	2		2		2						
Разом за змістовим модулем 6	12	4		4		4						

<i>Змістовий модуль 7. Органічні добрива. Бактеріальні препарати</i>												
Тема 10. Безпідстилковий, підстилковий гній, гноївка пташиний послід, торф їх характеристика, зберігання і використання.	6	2		2		2						
Тема 11. Зелені добрива, їх роль у підвищенні родючості ґрунтів.	4	2				2						
Тема 12. Бактеріальні препарати, їх види, склад, виготовлення, особливості зберігання та внесення.	4	2				2						
Разом за змістовим модулем 7	14	6		2		6						
<i>Змістовий модуль 8. Система удобрення культур у сівозміні</i>												
Тема 13. <i>Fertilization of winter crops</i> (winter wheat, winter rye). Удобрення озимих культур (пшениці озимої, жита озимого).	10	2		2		6						
Тема 14. Удобрення ярих зернових, зернобобових та технічних культур.	8	2				6						
Разом за змістовим модулем 8	18	4		2		12						
Усього годин	120	28		32		60						

5. Теми лабораторних занять

№	Назва	Кількість годин
ЗМ1	Техніка безпеки в агрохімічній лабораторії. Підготовка рослинних зразків до аналізу. Діагностика живлення рослин.	2
ЗМ2.	Підготовка ґрунтових зразків до аналізу. Визначення кислотності ґрунту	2
ЗМ3	Визначення ємності вбирання ґрунту та потреба його у вапнуванні. Хімічна меліорація ґрунтів	4
ЗМ4	Визначення вмісту нітратного і амонійного азоту в ґрунті	4
ЗМ5	Визначення вмісту рухомого фосфору і калію за методом Чирикова	4
ЗМ4	Nitrogen and phosphorus fertilizers, their properties and application features. Safe storage conditions. (Азотні, фосфорні добрива, їх властивості та особливості застосування. Безпечні умови зберігання).	2
ЗМ5	Фосфорні добрива, їх властивості та особливості застосування. Безпечні умови зберігання.	2
ЗМ5	Калійні добрива, їх властивості та особливості застосування. Безпечні умови зберігання. Мікродобрива, їх властивості та умови ефективного використання	2
ЗМ6	Комплексні добрива, їх властивості та особливості застосування. Безпечні умови зберігання.	2
ЗМ6	Мікродобрива, їх властивості та умови ефективного використання	2
ЗМ7	Органічні добрива. Розподіл органічних добрив під культури сівозміни	2
ЗМ8	Система удобрення культур у сівозміні. Методи розрахунку норм добрив під час удобрення с.-г. культур: – на запланований врожай – за бальною оцінкою ґрунту	2 2
	Всього	32

6. Самостійна робота студентів

Перелік завдань та інших питань для самостійного вивчення	Годин	
	денна	заочна
ЗМ1. 1. Предмет і завдання дисципліни на сучасному етапі. Зв'язок агрохімії з іншими науками. 2. Історія розвитку агрохімії. Роль зарубіжних та вітчизняних учених у розвитку агрохімії як науки. 3. Стан та перспективи виробництва мінеральних добрив.	5	
ЗМ1. Хімічний склад та живлення рослин.	5	
ЗМ2. Будова ґрунту та основні показники його родючості.	6	
ЗМ 3. Хімічна меліорація ґрунтів та меліоранти	6	
ЗМ 4. Азот і азотні добрива	8	
ЗМ 5. Фосфор і фосфорні добрива. Калій і калійні добрива.	8	
ЗМ 6. Комплексні добрива, мікродобрива	4	
ЗМ 7. Органічні добрива, їх класифікація та умови ефективного використання. Бактеріальні препарати.	6	
ЗМ 8. Система удобрення овочевих, плодових і ягідних культур, винограду.	12	
Всього	60	

7. Методи навчання

Види та методика проведення лекцій

Враховуючи співіснування випробуваних і новітніх форм організації навчального процесу, умовно можна розподілити види лекцій на дві великі групи: традиційні й нетрадиційні.

Серед традиційних лекцій за стадіями навчання прийнято виділяти такі:

Вступна лекція. Як правило, розпочинає вивчення навчальної дисципліни. Вона є дуже важливою з точки зору реалізації організаторських функцій, тому що саме на ній окреслюються межі й час, відведений на вивчення даної дисципліни, вимоги кафедри щодо опанування матеріалом, особливостями проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної роботи, вказується форма контролю. Крім того, слід продемонструвати, яким чином ця навчальна дисципліна пов'язана з тим, що вивчалось на попередніх етапах, до яких галузей науки найчастіше прийдеться звертатися при її вивченні, як набуті знання зможуть використовуватися при подальшому навчанні.

Особливо важливим є ознайомлення тих, хто розпочинає вивчення предмету, з понятійно-категорійним апаратом даної науки, базовими термінами, висуваються й обґрунтовуються основні методологічні позиції. Саме на вступній лекції визначається предмет і основні методи науки, яка вивча-

ється, зв'язок теоретичного матеріалу з суспільною практикою, особистим досвідом студентів і їх майбутньою спеціальністю. Для вступної лекції відбирають навчальний матеріал, який передбачає первинне ознайомлення з темами розділу, що будуть вивчатись на наступних заняттях.

Головне її завдання при цьому визначається необхідністю збудження інтересу до навчального матеріалу теми, розкриття існуючих взаємозв'язків між іншими темами та пояснення існуючої системності у знаннях.

В залежності від загальної кількості годин, що виділені на лекції, особливостей організації навчального процесу вступна лекція може розподілятися на такі різновиди:

Ознайомча лекція. Увага концентрується на питаннях, пов'язаних з метою та завданнями курсу, взаємозв'язках науки і навчальної дисципліни. Відбувається постановка наукової проблеми, прогноз розвитку науки, її зв'язок з практикою. Викладач розповідає про видатних діячів, які зробили суттєвий внесок у розвиток даної науки.

Настановча лекція. Найчастіше проводиться у студентів-заочників, яких треба спрямувати на раціональну організацію самостійної роботи. Основне її призначення визначається необхідністю окреслити коло питань, проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях. Тут може пояснюватись та обґрунтовуватись загальний план, структура проведення певної навчальної роботи, встановлюватись система окремих завдань (теоретичних, практичних), що необхідно виконати, демонструються відповідні висновки.

Методика підготовки і проведення семінарського заняття

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції. Семінар – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Структура семінарського заняття

Семінари складаються з двох взаємопов'язаних ланок – самостійного вивчення студентами програмного матеріалу і обговорення на заняттях результатів пізнавальної діяльності. Вони привчають працювати самостійно, формують навички роботи з літературою, розвивають інтерес до предмету, вчать аргументувати відповідь, сприяють зв'язку теорії і практики.

Форми та види самостійної роботи студента

Самостійна робота над змістовим модулем передбачає виконання різних видів завдань (репродуктивних, за зразком, реконструктивно-варіативних, частково-пошукових, навчально-дослідних), спрямованих на отримання студентом нових знань, їх систематизацію та узагальнення; формування практичних вмінь та навичок; контроль готовності студента до лекцій, семінарських занять, захисту практичних робіт, інших контрольних заходів.

Зокрема, використовуються такі види завдань:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу з використанням конспекту лекцій, підручника, довідкової літератури;
- вивчення окремих змістових модулів курсу (тем або питань), що передбачені для самостійного опрацювання з метою реферування, анотування, складання тезисного плану, конспекту тощо;
- аналіз, синтез, порівняння, узагальнення явищ, фактів, закономірностей, викладених у друкованих джерелах інформації, з метою підготовки відповідей на поставлені напередодні запитання;
- підготовка додаткового матеріалу до лекції відповідно до заданого плану;
- підготовка до виступу на семінарському занятті;
- підготовка до проведення та захисту практичних робіт;
- розв'язання і письмове оформлення задач;
- виконання домашніх завдань, домашніх модульних робіт;
- підготовка до проведення контрольних заходів (здача змістових модулів, написання модульних контрольних робіт, іспиту тощо);
- виконання творчих завдань, які передбачають самостійне складання задач, тестових завдань, комплексу вправ тощо та їх оформлення;
- підготовка наукових доповідей, анотацій, статей, тез;
- виконання підготовчих, інформаційних самостійних робіт;
- робота з пошуковими системами Інтернет.

Підсумкова кількість балів, набрана студентами за виконання різних видів самостійної роботи виставляється у відомість обліку успішності у графі «Кількість балів за результатами поточного модульного контролю».

Поточні консультації студентів з питань виконання завдань СРС, а також підведення підсумків з деяких видів виконаних робіт здійснюються під час планових занять з індивідуально-консультативної роботи.

Викладачами розробляється система визначення якості виконаних студентом завдань для самостійної (індивідуальної) роботи та рівня набутих ним знань, вмінь, навичок, що передбачає оцінювання у балах усіх результатів, досягнутих під час проведення всіх форм контролю.

За кожне завдання у форматі змістового модуля студент отримує оцінку в балах. Кожен вид робіт оцінюється, виходячи з максимальної кількості балів, наприклад, що дорівнює 3. За правильне оформлення і складання в установленій термін кожного передбаченого виду роботи нараховуються додаткові бали, наприклад 3, що спонукає студента до необхідності готуватися до семінарських (практичних) занять. У разі несвоєчасного складання роботи кількість додаткових балів відповідно зменшується. Бали, які набрані студентом при виконанні всіх видів робіт протягом модуля, сумуються.

8. Методи контролю

Головною функцією цих методів є контроль-регулювальна. Це означає, що контроль не повинен відокремлюватися від навчального процесу, а бути компонентом, який виконує навчальні, виховні, розвиваючі, спонукаючі функції.

Залежно від організації контрольних зрізів, джерел інформації, способів одержання і обробки даних та ін. виокремлюють:

Метод усного контролю. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед студентом декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією групою. Правильність відповідей визначається викладачем, коментується. За підсумками контролю виставляються оцінки.

Метод письмового контролю. Здійснюється за допомогою контрольних робіт, письмових заліків, які можуть бути короткочасними (15–20 хв.) і протягом усієї пари. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз).

Метод лабораторного контролю спрямований на перевірку вмінь студентів користуватися лабораторним обладнанням, яке буде використовуватися на парі. До контрольних лабораторних робіт включають також письмові та графічні роботи, розв'язання експериментальних задач, які потребують проведення дослідів.

Метод машинного (програмованого) контролю. Здійснюється за допомогою електронно-обчислювальної техніки і контролюючих програм. Комп'ютер є об'єктивним контролером при вивченні всіх навчальних предметів. Програми для контролю здебільшого складаються за методикою контрольних програмованих вправ. Відповіді набираються цифрами або у вигляді формул. У міру розвитку і насичення комп'ютерами кафедр цей метод набуватиме більшої ваги. Проте машина не може врахувати психологічні особливості учня, своєчасно надавати йому допомогу при утрудненні – не може повністю замінити викладача.

Метод тестового контролю. Може бути безмашинним і машинним. В основі такого контролю лежать тести — спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких свідчить про наявність (або відсутність) у студентів певних знань, умінь.

Метод самоконтролю. Передбачає формування у студентів уміння самостійно контролювати ступінь засвоєння навчального матеріалу, знаходити допущені помилки, неточності, визначати способи ліквідації виявлених прогалин.

9. Розподіл балів, які отримують студенти при формі контролю «екзмен»

ЗМ1		МК1	ЗМ2	ЗМ3	МК2	ЗМ4/5		ЗМ6/7		МК3	ЗМ8	МК4	Екзамен	Сума
T1	T2		T3	T4		T5	T6,7	T8,9	T10-12		T13-17			
2	2	10	2	2	10	2	5	5	5	10	5	10	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	
60–63	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Методичне забезпечення

1. Господаренко Г. М. Практикум з агрохімії. Київ: ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2020. 148 с.

11. Рекомендована література

№	Вид	Назва
1	Базова	Господаренко Г.М. Агрохімія : Підручник. – К: ТОВ СІК ГРУП Україна, 2015.–376 с. Геркіял О.М. Агрохімія / О.М. Геркіял, Г.М. Господаренко, Ю.В. Коларьков; За ред. О.М. Геркіяла. – Умань.: Уманське видавничо-поліграфічне підприємство, 2008. – 300 с.
2		Господаренко Г.М. Агрохімія / Г.М. Господаренко. – К.: ННЦ; Інститут аграрної економіки, 2010 р.– 400 с. 50 прим.
3		Господаренко Г.М. Система застосування добрив: Підручник. – К: ТОВ СІК ГРУП Україна, 2015.
4		Господаренко Г.М. Удобрення с.-г. культур / Г.М. Господаренко. – К.: Вища освіта, 2010. – 190 с.
5		Городній М.М. Агрохімія / М.М. Городній . – 4-те вид., переробл. та доп. – К.: Арістей, 2008. – 936 с.

1	Допоміжна	Агрохімічний аналіз ґрунту, рослин і добрив на лабораторно-практичних заняттях з агрономічної хімії / [Карасюк І.М., Геркіял О.М., Недвига М.В. та ін.]; За ред. І.М. Карасюка. – К., ЗАТ "Нічлава", 2001.– 192 с.
2		Лісовий А.П., Макаренко В.М. Кравченко С.М. Системи використання добрив. К.: Вид-во АПК 2002, 30 прим.
3		Агрохімічний аналіз / М. М. Городній, А. П. Лісовал, А. В. Бикін та ін. / За ред. М. М. Городнього. – К.: Арістей, 2005.
4		Добрива та їх використання / І. І. Марчук, В. М. Макаренко, В. Є. Розстальний, А. В. Савчук. – К.: Юнівест Маркетинг, 2002.
5		Довідник працівника агрохімслужби / За ред. Б. С. Носка. – К.: Урожай, 1991.
6		Лихочвор В. В. Мінеральні добрива та їх застосування. – Львів: НВФ „Українські технології”, 2008.
7		Сучасні системи удобрення сільськогосподарських культур у сівозмінах з різною ротацією за основними ґрунтово-кліматичними зонами України: рекомендації / За ред. А. С. Заришняка, М.В. Лісового. – У.: Аграрна наука, 2008.

12. Інформаційні ресурси

1. Електронна енциклопедія сільського господарства. [Електронний ресурс] // Електронне наукове видання: Режим доступу до енциклопедії: AgroScience.com.ua 2008–2011 р. e-mail: admin@agroscience.com.ua.
2. [www. agrohim.biz](http://www.agrohim.biz)
3. library. ru
4. organicstandart. com.ua
5. com /graph/ agr-per-cro-agriculture-permanent-crops
6. Бібліотека УНУС м. Умань, вул. Інститутська, 2

13. Зміни у робочій програмі на 2022 рік

Зміни у робочій програмі з дисципліни «Основи агрохімії» у порівнянні з минулим роком не відбулися.